Література

1. *Генкин Б. М.* Организация, нормирование и оплата труда на промышленных предприятиях. — М.: Норма, 2005. — 448 с.
2. *Грачев М. В.* Управление трудом. Теория и практика капиталистического хозяйствования / Отв. ред. Климов Н. А. — М.: Наука, 1990. — 135 с.
3. *Колот А. М.* Соціально-трудові відносини: теорія і практика регулювання: Монографія. — К.: КНЕУ, 2004. — 230 с.
4. *Одегов Ю. Г., Руденко Г. Г., Бабынина Л. С.* Экономика труда:. Учебник/ В 2 т. Т.1. — М.: Альфа-Пресс, 2007. — 760 с.
5. *Одегов Ю. Г., Руденко Г. Г., Бабынина Л. С.* Экономика труда:. Учебник/ В 2 т. Т.2. — М.: Альфа-Пресс, 2007. — 924 с.
6. Електронний ресурс: http://ukrstat.gov.ua/.

Стаття надійшла до редакції 27.12.2007

УДК 311.21

З. П. Бараник, доц.,
О. А. Петухова, здобувач,
КНЕУ імені Вадима Гетьмана

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ СТАТИСТИЧНОГО АНАЛІЗУ СТРУКТУРИ ОСНОВНИХ КАТЕГОРІЙ НАСЕЛЕННЯ НА РИНКУ ПРАЦІ

В статті представлено результати проведеного статистичного аналізу структури економічно активного населення, зайнятих, безробітних, економічно неактивного населення в Україні з позиції гендерного підходу.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: гендер, структура, ринок праці, економічно активне населення, зайняті, безробітні, економічно неактивне населення.

Ефективне функціонування ринку праці в Україні передбачає раціональну структуру зайнятості в економіці, яка залежить від економічних, соціальних і демографічних чинників. До демографічних чинників відносять депопуляцію, постаріння населення, структуру населення за різними ознаками. Найважливішою ознакою є стать. Статевий аспект має принципове значення для фор-

мування гендерної рівності. Рівність чоловічої та жіночої соціальних статей означає рівність соціального статусу, всезагальної участі в усіх сферах суспільного, державного та приватного життя на основі самоусвідомлення особистісних потреб та інтересів. Гендерний аспект враховує соціально-економічні відмінності між жінками та чоловіками. Особливо це стосується економічної активності жінок та чоловіків на ринку праці. В цьому контексті актуальним є аналіз розподілу економічно активного, неактивного, зайнятого та безробітного населення за статтю. На структуру основних категорій населення на ринку праці достатньо сильно впливає демографічний чинник, оскільки через низький життєвий рівень збільшується попит на робочі місця з боку населення, що знаходиться за межами працездатного віку (пенсіонери й інваліди) [1].

Важливим напрямком вивчення існуючих диспропорцій на ринку праці є всебічний аналіз структури зайнятості в статевому аспекті, оцінювання структурних змін, які мають місце протягом певного періоду, і характеризують рух чи стабільність певної структури.

Важливо з'ясувати, які зміни відбуваються у структурі населення за статтю, особливо його активної частини у період становлення, формування та функціонування ринку праці.

Тільки застосування статистичного підходу дає змогу оцінити структуру та структурні зрушення економічної активності жінок та чоловіків. Статистичний підхід дає можливість оцінити зміни чисельності економічно активного, зайнятого та безробітного населення у розподілі за статтю протягом визначеного часового інтервалу, який характеризує рухливість або навпаки, стабільність, стійкість структури, яка розглядається у розрізі певних соціально-демографічних ознак: за віковими групами, статтю, регіонами тощо. Порівняльний аналіз дає можливість проаналізувати позитивні та негативні тенденції структурних зрушень економічно активного населення України за статтю в часі та просторі [2].

Для вирішення цієї актуальної задачі пропонується застосувати такі показники: лінійний коефіцієнт «абсолютних» структурних зрушень; квадратичний коефіцієнт «абсолютних» структурних зрушень; квадратичний коефіцієнт відносних структурних зрушень; лінійний коефіцієнт «абсолютних» структурних зрушень за низку років (*n* періодів).

У табл. 1 представлено вказані вище показники, що оцінюють структурні зрушення в часі та просторі економічно активних жі-

нок та чоловіків за віковими групами в Україні в 2005 р. порівняно з 2000 р. За період, що розглядався, питома вага окремих вікових груп економічно активного населення змінилась у середньому на 0,94 в. п. Квадратичний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень склав 1,3 в. п.

Таблиця 1

ЗВЕДЕНА ОЦІНКА СТРУКТУРНИХ ЗРУШЕНЬ ЕКОНОМІЧНО АКТИВНИХ, НЕАКТИВНИХ, ЗАЙНЯТИХ, БЕЗРОБІТНИХ ЖІНОК ТА ЧОЛОВІКІВ ЗА ВІКОВИМИ ГРУПАМИ В УКРАЇНІ за 2000—2005 рр.

Категорії населення	Лінійний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень, в.п.	Квадратичний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень, в.п.	Квадратичний коефіцієнт відносних структурних зрушень, %	Лінійний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень за роки, в.п.
Економічно активне населення, всього	0,94	1,30	9,38	0,19
чоловіки	0,94	1,23	8,59	0,19
жінки	1,09	1,48	11,34	0,22
Економічно неактивне населення, всього	1,31	1,94	12,33	0,26
чоловіки	1,29	1,94	12,47	0,26
жінки	1,34	1,93	12,66	0,27
Зайняте населення, всього	1,03	1,30	9,18	0,21
чоловіки	1,00	1,31	9,15	0,20
жінки	1,17	1,45	10,59	0,23
Безробітне населення, всього	1,69	2,35	14,56	0,34
чоловіки	2,34	2,72	18,39	0,47
жінки	1,43	2,03	13,33	0,29

Джерело: Економічна активність населення України 2000, 2005 рр. Стат. збірники. — К.: Держкомстат України; власні розрахунки.

Величина квадратичного коефіцієнта відносних структурних зрушень склала 9,38 %, значення якого стверджує той факт, що питома вага кожної вікової групи економічно активного населен-

ня в Україні в середньому змінилась на 1/10 своєї величини. Таким чином, за період, що розглядався, середньорічна зміна за всіма віковими групами економічно активного населення складала 0,19 в.п. Майже аналогічні ситуації спостерігалися і з структурою жіночого та чоловічого економічно активного населення за віковими групами.

Порівняльний аналіз розподілу чисельності економічно активних жінок за віковими групами в 2000 та 2005 рр. засвідчив, що зменшення частки даної категорії населення за аналізований період спостерігалось у віці від 15 до 39 років: 15—24 — на 0,2 в.п., 25—29 — на 0,8 в.п., 30—34 — на 0,2 в.п., 35—39 — на 2,6 в.п. Поряд з цим, збільшення питомої ваги було відмічено серед населення передпенсійного і пенсійного віку, а частка економічно активних жінок у віці 40—49 років не змінилась.

Що стосується структури економічно активного чоловічого населення, то проведений аналіз засвідчив, що зменшення питомої ваги даної категорій населення спостерігалося у віці від 25—29 років — на 0,5 в.п., у віці 35—39 років — на 2,4 в.п., а також у віці 40—49 років — на 0,4 в.п. В інших вікових групах відбулося збільшення питомої ваги економічно активного чоловічого населення і найбільші зрушення були зафіксовані у вікових групах: 50—59 років — на 0,7 в.п. та 15—24 роки — на 1,2 в.п.

Оцінка структурних зрушень економічно неактивного населення свідчить про те, що більш значні зміни в структурі відбулися серед жіночого населення та в населення, що мешкає у сільській місцевості. За період, що розглядався, питома вага окремих вікових груп економічно неактивного населення змінилась у середньому на 1,31 в.п. Квадратичний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень склав 1,94 в.п. Величина квадратичного коефіцієнту відносних структурних зрушень склала 12,33 %, значення якого стверджує той факт, що питома вага кожної вікової групи економічно неактивного населення в Україні у середньому за рік змінилася на 1/8 своєї величини. Таким чином, за шість років середньорічна зміна за всіма віковими групами економічно неактивного населення складала 0,26 в.п. У чоловічого неактивного населення питома вага кожної вікової групи в середньому змінилась на 1/8 своєї величини. За шість років середньорічна зміна за всіма віковими групами економічно неактивних чоловіків склала 0,26 в.п.

Порівнюючи розподіл чисельності зайнятого населення за віковими групами в 2000 та 2005 рр., можна зробити висновки про наявність певних структурних зрушень. Збільшення частки за-

йнятого населення в 2005 р. порівняно з 2000 р. спостерігалося у віці 15—24 роки — на 1,3 в.п., 30—34 роки — на 0,1 в.п, 50—59 років — на 1,7 в.п. та 60—70 років — на 0,5 в. п.

У 2005 р. порівняно з 2000 р. питома вага чисельності зайнятого населення за віковими групами змінилась у середньому на 1,03 відсоткових пункти. Квадратичний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень склав 1,3 в.п. Величина квадратичного коефіцієнту відносних структурних зрушень склала 9,18 %, тобто питома вага кожної вікової групи зайнятого населення в Україні в середньому за рік змінилась на 1/11 своєї величини. Таким чином, за період, що спостерігався, середньорічна зміна питомої ваги зайнятого населення за всіма віковими групами складала 0,21 в. п.

Проведені розрахунки засвідчили, що питома вага кожної вікової групи за чисельністю зайнятих жінок у середньому за досліджуваний період змінилася на 1,17 в.п. Квадратичний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень склав 1,45 в.п. Величина квадратичного коефіцієнту відносних структурних зрушень склала 10,59 %, тобто питома вага кожної вікової групи зайнятого населення в Україні в середньому за рік змінилась на 1/11 своєї величини. Таким чином, за період, що спостерігався, середньорічна зміна питомої ваги зайнятого населення жінок за всіма віковими групами складала 0,23 в. п.

Для порівняльного аналізу інтенсивності структурних зрушень у чоловіків та жінок, були розраховані відповідні показники для чоловічого населення в Україні у 2000 та 2005 рр. Порівняльний аналіз розподілу чисельності зайнятих чоловіків за віковими групами за аналізований період показує, що зменшення частки даної категорій населення спостерігалося у віці від 35—39 років — на 2,5 в.п. та у віці 40—49 років — на 1,0 в. п. В інших вікових групах відбулося збільшення питомої ваги даної категорії населення.

Проведені розрахунки засвідчили, що питома вага кожної вікової групи за чисельністю зайнятих чоловіків у середньому за досліджуваний період змінилась на 1,0 в.п.

Аналіз структури безробітних дозволив оцінити якісні та кількісні зрушення серед населення цієї категорії на ринку праці.

Порівнюючи розподіл чисельності безробітного населення за віковими групами в 2000 та 2005 рр., можна зробити висновки про наявність певних структурних зрушень. Зменшення частки безробітного населення в 2005 р. порівняно з 2000 р. спостерігалося у вікових групах: 25—29 —— на 1,8 в.п., 30—34 — на 0,7 в.

п., 35—39 — на 3,0 в. п., 40—49 — на 0,3 в. п. та 60—70 — на 0,1 в. п.

Протягом досліджуваного періоду збільшення питомої ваги було зафіксовано серед молоді та осіб старших за середній вік: 15—24 роки на 5,0 в.п. та 50—59 роки на 0,9 в.п.

У 2005 р. порівняно з 2000 р. питома вага чисельності безробітного населення за віковими групами змінилася у середньому на 1,69 відсоткових пункти. Квадратичний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень склав 2,35 в.п. Величина квадратичного коефіцієнту відносних структурних зрушень склала 14,56 %, значення показника підтверджує той факт, що питома вага кожної вікової групи безробітного населення в Україні в середньому змінилась на 1/6 своєї величини (у чоловічого населення на 1/5, у жіночого — на 1/7). За шість років середньорічна зміна цього показника за всіма віковими групами склала 0,34 в. п.

Порівняльний аналіз розподілу чисельності безробітних жінок за віковими групами за період, що розглядався, засвідчив, що збільшення частки безробітних жінок передпенсійного та пенсійного віку спостерігалося у віці 40—49 років на 4,4 в.п. та 50—59 років — на 0,4 в.п., в інших вікових групах було зафіксовано зменшення питомої ваги. В 2005 р. порівняно з 2000 р. питома вага чисельності безробітних жінок за віковими групами змінилася у середньому на 1,43 в. п. Величина квадратичного коефіцієнту відносних структурних зрушень склала 13,33 %, це свідчить про те, що питома кожної вікової групи безробітних жінок у середньому змінилась на 1/8 своєї величини. Середньорічна зміна питомої ваги даної категорії населення складала 0,29 в. п.

Для порівняльного аналізу інтенсивності структурних зрушень у чоловіків та жінок, були розраховані відповідні показники для чоловічого населення в Україні у 2000 та 2005 рр.

Порівняльний аналіз розподілу чисельності безробітних чоловіків за віковими групами за аналізований період засвідчив, що збільшення частки безробітних чоловіків спостерігалось у вікових групах: 15—24 на 3,3 в. п., 40—49 на 1,7 в. п. та 50—59 на 3,2 в. п., в інших вікових групах було зафіксовано зменшення питомої ваги, особливо у віковій групі 25—29 на 4,7 в. п.

У 2005 р. порівняно з 2000 р. питома вага чисельності безробітних чоловіків за віковими групами змінилася в середньому на 2,34 в. п. Величина квадратичного коефіцієнту відносних структурних зрушень склала 18,4 %, це свідчить про те, що питома кожної вікової групи безробітних чоловіків у середньому зміни-

лась на 1/5 своєї величини. Середньорічна зміна питомої ваги даної категорії населення складала 0,47 в. п.

Наступним етапом статистичного аналізу є оцінка структурних зрушень чисельності економічно активних жінок та чоловіків за регіонами України. Статистичний аналіз дає можливість оцінити тенденції, які були притаманні регіональним ринкам праці протягом досліджуваного періоду часу (табл. 2).

Таблиця 2

ЗВЕДЕНА ОЦІНКА СТРУКТУРНИХ ЗРУШЕНЬ ЕКОНОМІЧНО АКТИВНИХ, НЕАКТИВНИХ, ЗАЙНЯТИХ, БЕЗРОБІТНИХ ЖІНОК ТА ЧОЛОВІКІВ ЗА РЕГІОНАМИ В УКРАЇНІ за 2000—2005 рр.

Категорії населення	Лінійний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень, в.п.	Квадратичний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень, в.п.	Квадратичний коефіцієнт відносних структурних зрушень, %	Лінійний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень за роки, в.п.
Економічно активне населення, всього	0,16	0,20	5,59	0,03
чоловіки	0,16	0,22	7,96	0,032
жінки	0,17	0,23	6,32	0,034
Економічно неактивне населення, всього	0,28	0,34	11,04	0,06
чоловіки	0,31	0,41	13,31	0,062
жінки	0,27	0,33	9,49	0,054
Зайняте населення, всього	0,16	0,21	6,80	0,03
чоловіки	0,16	0,24	8,05	0,032
жінки	0,18	0,24	7,21	0,036
Безробітне населення за МОП, всього	0,54	0,72	18,34	0,11

Джерело: Економічна активність населення України 2000, 2005 рр. Стат. збірники. — К.: Держкомстат України; власні розрахунки.

Порівняльний аналіз розподілу чисельності економічно активного населення за регіонами України протягом 2000—2005 рр.

засвідчив, що збільшення частки даної категорії населення було зафіксовано у 14 регіонах. Водночас, зменшення частки економічно активного населення відбулося у 9 регіонах. У решти регіонів не відбулося жодних структурних зрушень.

Отримані результати засвідчили, що відбувся перерозподіл частки економічно активного населення за регіонами України у 2005 р. порівняно з 2000 р. Збільшення частки економічно активного населення в окремих областях країни свідчить про поліпшення ситуації на регіональних ринках праці, а зменшення частки вказує на негативні тенденції.

Порівняльний аналіз розподілу чисельності зайнятого населення за регіонами України протягом 2000—2005 рр. засвідчив, що збільшення частки даної категорії населення відбулося у 11 регіонах. Водночас, зменшення частки зайнятого населення спостерігалося у 9 регіонах. У решті регіонів не відбулося жодних структурних зрушень. Отримані результати засвідчили, що відбувся перерозподіл частки зайнятого населення за регіонами України у 2005 р. порівняно з 2000 р.

За період, що розглядався, відбулися структурні зрушення і безробітного населення у регіональному розрізі. Порівняльний аналіз розподілу чисельності безробітних за регіонами України протягом 2000—2005 рр. засвідчив, що збільшення частки безробітного населення відбулося у 14 областях. Водночас, зменшення частки безробітного населення відбулося у 9 регіонах, в інших регіонах країн не відбулося жодних структурних зрушень. Отримані результати засвідчили, що відбувся перерозподіл частки безробітного населення за регіонами України у 2005 р. порівняно з 2000 р. Збільшення частки безробітного населення свідчить про погіршення ситуації на регіональних ринках праці, а зменшення частки показало, що відбулися позитивні зрушення.

Так, питома вага безробітного населення окремих груп регіонів змінилась у середньому на 0,53 в.п. Значення квадратичного коефіцієнту абсолютних структурних зрушень склало 0,75 в.п. Величина квадратичного коефіцієнту відносних структурних зрушень склала 17,8 %, що означає зміну в середньому питомої ваги кожної групи регіонів на 1/6 своєї величини (найбільше значення показника), а середньорічна зміна за всіма групами регіонів цієї категорії населення склала 0,1 в.п.

Результати проведеного аналізу свідчать про те, що жіноча робоча сила на ринку праці стикається з численними перешкода-

ми, зокрема, з дискримінацією при наймі на роботу. Внаслідок цього жінки вимушені реалізовувати свої здібності до трудової активності в менш престижних сферах зайнятості з гіршими умовами праці та обмеженими можливостями професійної реалізації та пропонування.

Поки що в Україні не спрацьовують заходи активної політики зайнятості, які націлені на працевлаштування жінок, що мають дітей до 6 років чи дітей інвалідів. В країнах ринкової економіки безробітні жінки мають значно більшу нагоду звертатись до державних служб зайнятості на предмет працевлаштування.

При формуванні стратегії функціонування ринку праці в країні необхідно орієнтуватися на розвиток приватного сектору, малого та середнього бізнесу, ринку послуг, які, своєю чергою, можуть компенсувати деформації у структурі зайнятості та гендерні нерівності.

В окремих регіонах у найближчій перспективі необхідні міри гнучкої гендерної політики, яка реалізується через механізми — конкретні заходи, які вживаються державою та суспільством для утвердження гендерних принципів у різних сферах життя [3].

Проведений комплексний статистичний аналіз структури економічної активності населення за статтю в Україні дозволяє певною мірою органам управління на рівні держави, регіону, організації розробити конкретні пропозиції щодо розробки активних заходів політики зайнятості в країні по підвищенню економічної активності чоловіків та жінок у різних вікових групах, регіонах країни.

Література

1. *Бараник З. П.* Статистика ринку праці: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2005. — 167 с.

2. *Бараник З. П.* Функціонування ринку праці: статистична оцінка. — К.: КНЕУ, 2007. — 370 с.

3. Впровадження гендерних підходів у діяльність органів виконавчої влади: Практичний посібник для державних службовців. — К.: К.І.С., 2004. — 180 с.

Стаття надійшла до редакції 26.12.2007